

СУДОВІ РІШЕННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ IN ABSENTIA

Калінніков О. В.

ВСТУП

В 2014 році в кримінальному процесуальному законодавстві України було запроваджено процедуру кримінального провадження за відсутності підозрюваного, обвинуваченого, яку було визначено як спеціальне досудове розслідування та спеціальне судове провадження (in absentia)¹. Даний особливий порядок кримінального провадження за час свого десятирічного існування зазнав неодноразових суттєвих змін та доповнень.

Вказана новація у кримінальному процесуальному законодавстві України: по-перше – стала певною реакцією держави на поширені випадки свідомого ухилення підозрюваного, обвинуваченого від кримінальної відповідальності шляхом переховування від органів досудового розслідування та суду; по друге –приведенням кримінального процесуального законодавства України до міжнародних стандартів; по-третє – гармонізацією національного законодавства України з законодавством Європейського Союзу на євроінтеграційному шляху².

Запровадження порядку кримінального провадження за відсутності підозрюваного, обвинуваченого (in absentia) викликало науковий інтерес, який залишається до теперішнього часу, та зумовило значну кількість наукових робіт, присвячених дослідженню різноманітних аспектів вказаної тематики.

Кримінальне провадження за відсутності підозрюваного, обвинуваченого (in absentia) досліджували в різноманітних аспектах та в різний час, зокрема, наступні вітчизняні наковці: О.В. Баулін,

¹ Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні злочини» : Закон України від 13 жовт. 2014 р. № 1689-VII. Верховна Рада України : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1689-18#Text>

² Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні злочини» №4448а від 08.08.2014. Верховна Рада України : [сайт]. URL:http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=4448%D0%B0&skl=8

О.І. Верещак, В.І. Галаган, І.В. Гловюк, О.М. Дроздов, Т.Г. Ільєва, І.З. Калька, Р.Л. Кислюк, В.М. Кіяниця, М.П. Климчук, Д.В. Коперсак, С.І. Кравченко, О.В. Кубарева, О.П. Кучинська, О.В. Лазукова, М.І. Луцок, М.В. Мазур, О.В. Мазур, О.В. Маленко, В.Т. Малярєнко, В.І. Маринів, О.О. Нагорнюк-Данилюк, О.І. Назарук, М.Я. Никоненко, І.В. Оборонова, Є.М. Пеліхос, Д.П. Письменний, В.О. Попелюшко, В.В. Рец, В.В. Рожнова, Д.О. Савицький, О.Ю. Татаров, А.С. Трекке, Л.Д. Удалова, Ж.В. Удовенко, Т.Г. Фоміна, Н.П. Черняк, І.В. Черниченко, С.С. Чернявський, С.Л. Шаренко, О.Г. Шило, Д.М. Шишман, Д.О. Шумейко, О.Г. Яновська та інші.

Метою даної роботи є дослідження видів, змісту та особливостей судових рішень у кримінальному провадженні за відсутності підозрюваного, обвинуваченого (*in absentia*), визначення концептуальних шляхів реформування положень кримінального процесуального законодавства України, які регулюють зазначені правовідносини з огляду на міжнародні акти та практику європейських судових інституцій.

Теоретичну основу дослідження становлять роботи вітчизняних науковців у сфері кримінального процесу.

Нормативну основу дослідження становлять: Конституція України, Кримінальний процесуальний кодекс України, інші національні законодавчі акти України, підзаконні нормативно-правові акти та міжнародні акти.

Емпіричну основу дослідження становлять ухвали, постанови, вироки національних судів, практика Європейського суду з прав людини і Європейського суду справедливості, та особистий професійний досвід автора, як адвоката.

Наукова новизна роботи полягає у тому, що проведено комплексне дослідження правового регулювання судових рішень у кримінальному провадженні за відсутності підозрюваного, обвинуваченого (*in absentia*), що є передумовою реформування кримінального процесуального законодавства України та його правозастосування в окресленій частині з огляду на міжнародні стандарти.

Практичне значення даної роботи полягає у тому, що висновки та пропозиції, які пропонуються можуть бути використані, як у наукових цілях для продовження наукового дослідження кримінального провадження (*in absentia*), так і у законодавчій діяльності.

1. Види судових рішень у кримінальному провадженні за відсутності підозрюваного, обвинуваченого (in absentia) та вимоги до них

Досягнення такого завдання кримінального провадження, як застосування до кожного учасника кримінального провадження належної правової процедури, можливо лише при суворому дотриманні всіма суб'єктами вимог кримінального процесуального закону, в тому числі щодо строків досудового розслідування³, оскільки під належною правовою процедурою у кримінальному провадженні розуміються встановлені кримінальним процесуальним законодавством способи реалізації норм кримінального процесуального права, що забезпечують досягнення цілей правового регулювання кримінальних процесуальних відносин у сфері порядку досудового розслідування та судового розгляду⁴.

В силу приписів ст. 1 Кримінального процесуального кодексу України (КПК України) порядок кримінального провадження на території України визначається лише кримінальним процесуальним законодавством України, до складу якого входять відповідні положення Конституції України, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, та безпосередньо КПК України та інші законодавчі акти України⁵.

Порядок кримінального провадження за відсутності підозрюваного, обвинуваченого (in absentia) складається з спеціального досудового розслідування (297¹-297⁵ КПК України) та спеціального судового провадження (ст. 323 КПК України). При цьому, обрання запобіжного заходу про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою з огляду на приписи ч. 6 ст. 193 КПК України також може бути здійснено за відсутності підозрюваного, обвинуваченого.

Незважаючи на те, що процедура обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою за відсутності підозрюваного обвинуваченого (ч. 6 ст. 193 КПК України) безпосередньо не включено

³ Калінніков О.В. Актуальні питання розрахунку строків досудового розслідування у кримінальному провадженні. Proceedings of the XXIII International Scientific and Practical Conference. Zagreb, Croatia. 2024. Pp. 116-122. URL: <https://isg-konf.com/world-ways-and-methods-of-improving-outdated-theories-and-trends/>

⁴ Калінніков О.В. Застосування належної правової процедури у кримінальному провадженні як складовий елемент верховенства права // Innovative development of science, technology and education. Proceedings of the 8th International scientific and practical conference. Perfect Publishing. Vancouver, Canada. 2024. Pp. 746-752. URL: <https://sci-conf.com.ua/viii-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-innovative-development-of-science-technology-and-education-9-11-05-2024-vankuver-kanada-arhiv/>

⁵ Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. Верховна Рада України: [сайт]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

до правових норм, які визначають спеціальне досудове розслідування та спеціальне судове провадження проте за своє суттю є складовою частиною кримінального провадження за відсутністю підозрюваного, обвинуваченого та визначає процедуру застосування запобіжного заходу щодо таких осіб, що узгоджується з діяльністю суддів⁶ та позицією науковців⁷.

Згідно з ч. 2 ст. 110 КПК України судові рішення приймаються у формі ухвали, постанови або вироку, які мають відповідати вимогам, встановленим ст.ст. 369, 371-374 кримінального процесуального закону⁸.

Відтак, КПК України, зокрема ст. 369, визначає такі види судових рішень:

- вирок – судове рішення, у якому суд вирішує обвинувачення по суті;
- ухвала – судове рішення, у якому слідчий суддя, суд вирішує інші питання;
- постанова – судове рішення, яке у випадках, передбачених КПК України приймає Суд касаційної інстанції⁹.

Кримінальний процесуальний закон України не визначає поняття судового рішення.

Водночас, ст. 129¹ Конституція України¹⁰, ст. 13 Закон України «Про судوустрій і статус суддів»¹¹ та ст. 21 КПК України¹² визначені певні ознаки судового рішення: 1) ухвалюються іменем України; 2) є обов'язковим і підлягають безумовному виконанню на всій території України; 3) їх виконання забезпечується державою у визначеному законом порядку; 4) їх невиконання має наслідком юридичну відповідальність, установлену законом; 5) суд здійснює

⁶ Антикорсуд обрав сину експрезидента України запобіжний захід у вигляді тримання під вартою. Вищий антикорупційний суд: [сайт]. URL: <https://hcac.court.gov.ua/hcac/pres-centr/news/1194883/>

⁷ Беспалько І.Л., Потапова Л.В. Деякі проблемні питання при розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою (in absentia). Юридичний науковий електронний журнал №8/2021. с. 321-324. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-8/73>

⁸ Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. Верховна Рада України: [сайт]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

⁹ Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. Верховна Рада України: [сайт]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

¹⁰ Конституція України: прийнята 28 черв. 1996 р. Верховна Рада України: [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

¹¹ Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02 черв. 2016 р. № 1402-VIII. Верховна Рада України: [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>

¹² Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. Верховна Рада України: [сайт]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

контроль за їх виконанням; 6) воно не може бути переглянуто іншими органами чи особами поза межами судочинства; 7) органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи не можуть приймати рішення, які скасовують судові рішення або зупиняють їх виконання; 8) їх преюдиційність для інших судів визначається законом; 9) висновки щодо застосування норм права, викладені у постановах Верховного Суду, є обов'язковими для всіх суб'єктів владних повноважень та повинні враховуватися іншими судами.

Вітчизняні науковці розуміють судові рішення як:

– акт правосуддя та акт судового контролю, які формально виражені у судових рішеннях у кримінальному провадженні, є одними з основних вітчизняних правозастосовних актів¹³;

– вид правозастосовного акту слідчого судді, суду, судді (у тому числі судді-доповідача), суду присяжних, який має державно-владний, владно-розпорядчий та загальнообов'язковий характер, прийнято у встановленій законом формі (ухвали, постанови, вироку, подання), пов'язаний з вирішенням правових питань, що виникають у судовій діяльності та містить владні приписи щодо вчинення певних правових дій чи настання певних правових наслідків¹⁴;

– акти правосуддя, акт застосування норм матеріального права (закону України про кримінальну відповідальність) в особливій процесуальній формі (встановленій кримінальним процесуальним законом), тобто оформлене відповідним чином правове владне рішення уповноваженого органу (суду), посадової особи (судді, слідчого судді) по суті кримінального провадження (наявності чи відсутності події кримінального правопорушення та вини особи у його вчиненні), а також щодо встановлення (зміни, скасування) прав і обов'язків (повноважень) персоніфікованих учасників кримінальних процесуальних відносин для вирішення конкретних питань у сфері кримінального провадження¹⁵;

– збірне поняття, яке охоплює всі акти, прийняті (ухвалені) судом (суддею) у результаті процесуальної діяльності¹⁶;

¹³ Циганюк Ю.В. Герменевтика судових рішень у кримінальному провадженні. Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права, № 4, 2021. С. 36-39. DOI <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2021.4.7>

¹⁴ Гуртієва Л.М. Судові рішення у кримінальному провадженні України: навч.-метод. посібник / Л.М. Гуртієва, Т.В. Лукашкіна. Одеса: Фенікс, 2017. 112 с.

¹⁵ Тайлієва Х.Р. Судові рішення у кримінальному процесі. дис. канд. юр. наук. Київ, 2016. URL: <https://elar.naiu.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/2d3a6515-5c4a-4046-bea9-b42a25d958a0/content>

¹⁶ Юридичні терміни. Тлумачний словник / В.Г. Гончаренко, П.П. Андрушко, Т.П. Базова та ін.; за ред. В.Г. Гончаренка. – К.: Либідь, 2003. – 320 с.

– процесуальний акт-документ, фіксує висновок суду, як акту судової влади, в якому закріплюється завершення процесу застосування судом норм матеріального і процесуального права при розгляді та вирішенні правових спорів¹⁷;

– є процесуальною формою вираження діяльності щодо застосування права¹⁸;

В даному дослідженні аналізуються лише судові рішення стосовно кримінального провадження *in absentia*, які пов'язані з певним обмеженням прав, свобод і законних інтересів підозрюваного, обвинуваченого та мають вирішальне значення для стадій кримінального провадження.

Під час кримінального провадження *in absentia* слідчим суддею, судом приймаються, зокрема, відповідні судові рішення, які з огляду на приписи ст.ст. 193, 297¹-297⁵, 323, 369 КПК України можна диференціювати на: 1) ухвали щодо розгляду клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування; 2) ухвали щодо розгляду клопотання про здійснення спеціального судового провадження; 3) ухвали щодо розгляду клопотання про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою за відсутності підозрюваного, обвинуваченого; 4) вироки за результатами розгляду обвинувального акту у порядку спеціального судового провадження.

З огляду на стадійність кримінального провадження вищезазначені судові рішення за процедурою *in absentia* умовно розглядаються в даному дослідженні з огляду на стадії – досудове розслідування (судові рішення щодо спеціального досудового розслідування і обрання запобіжного заходу) та судового провадження (судові рішення стосовно спеціального судового провадження та вироки).

Положеннями ст. 370 КПК України імперативно визначено, що судові рішення у кримінальному провадженні повинно бути: 1) законним – ухваленим компетентним судом згідно з нормами матеріального права з дотриманням вимог щодо кримінального провадження); 2) обґрунтованим -ухваленим судом на підставі об'єктивно з'ясованих обставин, які підтверджені доказами, дослідженими під час судового розгляду та оціненими судом відповідно

¹⁷ Дільна З.Ф. Виконання судових рішень у кримінальному провадженні: теоретичний та прикладний аспекти: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.09, Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Львів, 2015. 22 с.

¹⁸ Цихоня Д.Ю. Оскарження судових рішень, ухвалених судами першої інстанції: автореф. Дис. канд. юрид. наук: Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». Одеса, 2015. 20 с.

до встановлених критерій; 3) вмотивованим – в якому наведені належні і достатні мотиви та підстави його ухвалення¹⁹.

Берназюк Я.О. ґрунтовно опрацював вимоги до судового рішення та дійшов наступних висновків:

– мотивованість або обґрунтованість юридичних процесуальних документів у судовому процесі виступає важливою гарантією дотримання положень ст. 129 Конституції України²⁰;

– ознаками (критеріями) мотивованого судового рішення є: 1) дотриманість чіткої структурованості рішення, послідовності викладення обставин справи, доводів учасників, доказів та норм права, на які вони посилаються та з урахуванням яких встановлені дійсні обставини справи; 2) мотивувальна частина містить усі складові елементи, визначені процесуальним законодавством з урахуванням судової інстанції (обставини, встановлені судом, та зміст спірних правовідносин; докази, мотивована оцінка кожного аргументу; норми права, які застосував суд, та мотиви їх застосування; норми права, на які посилалися сторони, які суд не застосував, та мотиви їх незастосування тощо); 3) у мотивувальній частині міститься правове обґрунтування висновків суду з посиланням на конкретні докази, прийняті судом; 4) резолютивна частина містить висновки, які логічно слідують з мотивів, описаних у мотивувальній частині, є чітко сформульованими відносно кожної позовної вимоги (вимоги апеляційної чи касаційної скарги)²¹;

– мотивованість судового рішення забезпечує: 1) реалізацію засадничих принципів правосуддя, включаючи принцип верховенства права, змагальності учасників справи, офіційності з'ясування обставин справи та ін.; 2) дотримання основоположних прав та інтересів людини та громадянина у сфері правосуддя; 3) можливість здійснення судового контролю за законністю та обґрунтованістю рішень судів попередніх інстанцій; 4) можливість здійснення громадського контролю за якістю судових рішень, проведення їх моніторингу та суспільного обговорення;

¹⁹ Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. Верховна Рада України: [сайт]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

²⁰ Берназюк Я.О. Мотивованість (обґрунтованість) судового рішення як одна з основних вимог до якості судового рішення (правосуддя). Презентація. Онлайн-семінар для помічників суддів «Стандарти написання судового рішення у кримінальній справі» від 6 черв. 2023 р. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/presentation_bernaziuk_motive.pdf

²¹ Берназюк Я.О. Мотивованість судового рішення як гарантія реалізації принципу верховенства права // Порівняльно-аналітичне право – електронне наукове фахове видання юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет». – 2018. – № 5. – С. 18-22. URL: http://pap-journal.in.ua/wp-content/uploads/2020/08/5_2018.pdf

5) захист людини та громадянина, інших учасників правовідносин від свавілля судової влади²²;

– мотивування судового рішення – це діяльність судді (суду), спрямована на пошук юридично значущих аргументів для обґрунтування висновків судового рішення, яка здійснюється шляхом встановлення обставин справи на підставі поданих сторонами або зібраних судом у порядку, встановленому процесуальним законом, за власною ініціативою належних, допустимих, достатніх і достовірних доказів з надання їм правової оцінки та формулювання на цій підставі правових позицій за результатами розгляду справи або вирішення судом іншого процесуального питання²³.

Серед міжнародних документів, які містять певні приписи щодо вимог до судових рішень слід звернути увагу на наступні:

– Рекомендація R(81)7 Комітету Міністрів Ради Європи щодо заходів, що полегшують доступ до правосуддя від 14.05.1981, в якій визначено, що державам слід вжити заходів, щоб всі процесуальні дії мали простий характер, вживана мова була зрозумілою широкому загалу, а судові рішення були зрозумілими для сторін²⁴;

– Висновок № 11 (2008) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо якості судових рішень – усі судові рішення повинні бути чіткими (зрозумілими, викладеними чіткою і простою мовою) та обґрунтованими (це є гарантією проти свавілля, а тому ця вимога зобов'язує суддю дати відповідь на аргументи сторін та вказати на доводи, що лежать в основі рішення й забезпечують його правомірність та дає можливість суспільству зрозуміти, яким чином функціонує судова система)²⁵;

– Рекомендація CM/Rec (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки від 17.11.2010 – судові рішення мають бути обґрунтовані та оголошені

²² Берназюк Я.О. Поняття та критерії мотивованості судового рішення як однієї з гарантій дотримання судами принципу верховенства права. URL: <https://sud.ua/ru/news/blog/133015-ponyattya-ta-kriteriyyi-motivovanosti-sudovogo-rishennya-yak-odniyeyi-z-garantiy-dotrimannya-sudami-printsipu-verkhovenstva-prava>

²³ Берназюк Я.О. Основні етапи підготовки мотивованого судового рішення: вимоги процесуального закону в світлі положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. URL: <https://sud.ua/ru/news/blog/135240-osnovni-etapi-pidgotovkimotivovanogo-sudovogo-rishennya-vimogi-protsesualnogo-zakonu-v-svitli-polozhen-konventsii-pro-zakhist-prav-lyudini-iosnovopolozhnikh-svobod>

²⁴ Рекомендація R(81)7 Комітету Міністрів Ради Європи щодо заходів, що полегшують доступ до правосуддя від 14.05.1981. URL: <https://court.gov.ua/userfiles/08.pdf>

²⁵ Висновок № 11 (2008) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо якості судових рішень. URL: https://court.gov.ua/userfiles/visn_11_2008.pdf

публічно, однак судді не зобов'язані роз'яснювати, якими переконаннями вони керувалися при прийнятті таких рішень²⁶.

Куйбіда Р., Сироїд О. відокремлюють такі найважливіші вимоги до судових рішень як: правосудність (поєднує в собі дві вимоги – обґрунтованість (стосується питань факту) та законність (стосується питань права)); своєчасність (ухвалення його в розумні строки); вмотивованість (суд має проаналізувати та оцінити доречні та важливі аргументи сторін у судовому рішенні); чіткість (висновки суду повинні прямо впливати із мотивації, бути ясними і не допускати неоднозначного трактування); чиста мова (рішення не повинно містити численні граматичні, орфографічні, пунктуаційні та інші мовні помилки); доступність стилю судового рішення (повинно бути зрозумілим і викладеними чіткою й простою мовою). Наведені вимоги виступають критеріями, за якими можна оцінювати будь-яке судове рішення²⁷.

Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) в своїй прецедентній практиці стосовно вимог до судових рішень національних судів виходить з наступного:

- стаття 6 Конвенції зобов'язує національні суди обґрунтовувати свої рішення, це зобов'язання не можна розуміти як таке, що вимагає детальної відповіді на кожен аргумент, і питання дотримання цього зобов'язання має вирішуватись виключно з огляду на обставини справи²⁸;

- національний суд обов'язково повинен мотивувати своє рішення, оскільки поняття справедливої процедури вимагає наведення судом аргументів для обґрунтування свого рішення²⁹;

- у зв'язку з тим, що сторона судового розгляду має легітимні очікування конкретної і чіткої відповіді на свої аргументи, що є визначальними для результату судового провадження, на національний суд покладений обов'язок мотивувати своє рішення³⁰;

²⁶ Рекомендація CM/Res (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки від 17.11.2010. Верховна Рада України : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a38#Text

²⁷ Куйбіда Р., Сироїд О. Посібник із написання судових рішень. К.: «Дрім Арт», 2013. 224 с.

²⁸ Справа «Якущенко проти України» (Заява № 57706/10): рішення Європейського суду з прав людини від 24 жов. 2019 р. *Верховна Рада України*: [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_e57#Text

²⁹ Справа «Helle v. Finland» (Заява № 20772/92): рішення Європейського суду з прав людини від 19 груд. 1997 р. European Court of Human Rights: [сайт]. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-58126%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-58126%22]})

³⁰ Справа «Peleki v. Greece» (Заява № 69291/12): рішення Європейського суду з прав людини від 05 берез. 2020 р. European Court of Human Rights: [сайт]. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng/#{%22itemid%22:\[%22001-201527%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng/#{%22itemid%22:[%22001-201527%22]})

– право на справедливий судовий розгляд, гарантоване Конвенцією, включає також право сторін судового розгляду подавати будь-які зауваження, які вони вважають важливими для своєї справи, а тому дане право буде вважатися ефективним, лише в разі врахування їх судом у своєму рішенні³¹;

– національний суд в силу ст. 6 Конвенції зобов'язаний провести належний розгляд зауважень, доводів і доказів, представлених сторонами у справі, неупереджено вирішуючи питання про їх належності до справи³².

Положення КПК, які регулюють спеціальне досудове провадження та спеціальне судове провадження не виключають обов'язку суду дотримуватися загальних вимог до судових рішень, а тому судові рішення за відсутності підозрюваного та обвинуваченого (*in absentia*) повинні їм відповідати.

Відтак, установлені КПК України загальні вимоги до судових рішень щодо законності, обґрунтованості і вмотивованості, які кореспондуються з міжнародними документами і практикою ЄСПЛ є дотичними й до судових рішень у кримінальному провадженні *in absentia*, а тому такі рішення в обов'язковому порядку також повинні бути обґрунтованими, узгодженими, чіткими, недвозначними та несуперечливими, водночас вони мають свою специфіку, яка розглядається в подальшому.

2. Судові рішення на стадії досудового розслідування: ухвали стосовно розгляду клопотань про спеціальне досудове розслідування та про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою

Досудове розслідування буде ефективним лише в випадку належної реалізації певними суб'єктами своїх повноважень³³.

Процедура спеціального досудового розслідування *in absentia* визначена, зокрема, ч. 2 ст. 7, ч. 5 ст. 139 КПК, ст. 297¹-297⁵ глави 24¹ «Особливості спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень» КПК України.

³¹ Справа «Perez v. France» (заява №287/99): рішення Європейського суду з прав людини від 12 лют. 2004 р. European Court of Human Rights: [сайт]. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-61629%22%7D>

³² Справа «Van de Hurk v. the Netherlands» (Заява № 16034/90): рішення Європейського суду з прав людини від 19 квіт. 1994 р. European Court of Human Rights: [сайт]. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22%3A%22002-10439%22%7D>

³³ Калініков О.В. Ефективність досудового розслідування. Proceedings of the XXV International Scientific and Practical Conference. Boston, USA. 2024. Pp. 87-92. URL: <https://isg-konf.com/universities-and-schools-methods-of-distance-learning/>

Термін «спеціальне досудове розслідування» не визначено у КПК України, натомість визначено наступні характеристики спеціального досудового розслідування: 1) підставою є ухвала слідчого судді; 2) здійснюється щодо певних злочинів; 3) не здійснюється стосовно проступків; 4) здійснюється лише стосовно особи, яка набула статусу підозрюваного; 5) не здійснюється стосовно неповнолітньої особи; 6) участь захисника є обов'язковою; 7) здійснюється у разі переховування від органів слідства та суду на тимчасово окупованій території України, на території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором; 8) метою переховування підозрюваного є ухилення від кримінальної відповідальності; 9) підозрюваний оголошений у міжнародний розшук; 10) здійснюється у разі якщо уповноваженим органом прийнято рішення про передачу підозрюваного для обміну як військовополоненого та такий обмін відбувся; 11) встановлено окремий порядок вручення процесуальних документів підозрюваному; 12) єдиною підставою припинення спеціального досудового розслідування є затримання або добровільна явка підозрюваного до органу досудового розслідування; 13) відомості про дату та підставу здійснення (скасування) спеціального досудового розслідування вносяться до Єдиного реєстру досудових розслідувань; 14) сторона обвинувачення зобов'язана використати всі передбачені законом можливості для дотримання невичерпного переліку прав підозрюваного³⁴.

Відсутність визначення поняття спеціального досудового розслідування негативно впливає на правозастосування.

Слідчим суддею здійснюється розгляд клопотання про спеціальне досудове розслідування, яке подано уповноваженими суб'єктами – прокурором або слідчим за погодженням з прокурором (ч. 1 ст. 297² КПК України)³⁵.

Слідчим суддею за результатами розгляду клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування постановляється наступні ухвали:

- 1) про повернення клопотання (ч. 2 ст. 297³ КПК України);
- 2) про відмову у здійсненні спеціального досудового розслідування (ч. 1 ст. 297⁴ КПК України);
- 3) про задоволення клопотання (ч. 2 ст. 297¹ КПК України).

³⁴ Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. Верховна Рада України: [сайт]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

³⁵ Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. Верховна Рада України: [сайт]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

Слідчий суддя постановляє ухвалу про повернення клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування прокурору, слідчому, якщо буде встановлено, що клопотання подано без додержання вимог статті 297² КПК України (ч. 2 ст. 297³ КПК України)³⁶.

Зважаючи на підставу здійснення спеціального досудового розслідування у правових нормах ч.ч. 2, 3 ст. 297² КПК України встановлено наступні вимоги до клопотання, недотримання яких призводить до повернення слідчим суддею клопотання:

– при переховуванні підозрюваного від органів слідства та суду (абз. 1 ч. 2 ст. 297¹ КПК України) у клопотанні зазначаються: 1) короткий виклад обставин кримінального правопорушення, у зв'язку з яким подається клопотання; 2) правова кваліфікація кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність; 3) виклад обставин, що дають підстави підозрювати особу у вчиненні кримінального правопорушення, і посилання на обставини; 4) відомості про те, що підозрюваний виїхав та/або перебуває на тимчасово окупованій території України, території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором, та/або відомості про оголошення підозрюваного в міжнародний розшук; 5) виклад обставин про те, що підозрюваний переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності; 6) перелік свідків, яких слідчий, прокурор вважає за необхідне допитати під час розгляду клопотання;

– при обміні як військовополоненого (абз. 2 ч. 2 ст. 297¹ КПК України) у клопотанні, окрім обставин зазначених вище у пунктах 1-3 та 6, як при переховуванні підозрюваного від органів слідства та суду, також в обов'язковому порядку підлягають зазначенню: 1) матеріали, що підтверджують прийняття уповноваженим органом рішення про передачу підозрюваного для обміну як військовополоненого та факт обміну³⁷.

Підставами для відмови у задоволенні клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування в силу ч. 1 ст. 297⁴ КПК України є не доведення прокурором, слідчим:

– переховування підозрюваного від органів слідства та суду на тимчасово окупованій території України, на території держави, визнаної

³⁶ Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. Верховна Рада України: [сайт]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

³⁷ Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. Верховна Рада України: [сайт]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

Верховною Радою України державою-агресором саме з метою ухилення від кримінальної відповідальності;

- оголошення підозрюваного у міжнародний розшук;
- прийнято уповноваженим органом рішення про передачу підозрюваного для обміну як військовополоненого та такий обмін відбувся³⁸.

Оскарження в апеляційному порядку ухвали про повернення клопотання не передбачено, водночас також встановлено жодної заборони на повторне звернення після усунення недоліків та приведення такого клопотання у відповідність до вимог, визначених ч.ч. 2, 3 ст. 297² КПК України.

Водночас, судова практика стосовно відмови у задоволенні клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування свідчить, що слідчі судді системно тлумачить норми кримінального процесуального закону щодо спеціального досудового розслідування у їх взаємозв'язку з іншими.

Так, слідчим суддею Вищого антикорупційного суду ухвалою від 23.08.2022 у справі №991/2957/22 було відмовлено в задоволенні клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування з огляду на те, що спеціальне досудове розслідування застосовується у передбачених кримінальним процесуальним законом випадках, незважаючи на те, що детективом доведено законність втручання у право на справедливий суд та його легітимна мета, однак, ним не було доведена необхідність такого втручання з огляду на забезпечення права підозрюваної на життя³⁹.

Апеляційна Палата Вищого антикорупційного суду в ухвалі від 08.09.2022 у провадженні №11-сс/991/260/22 виходила з того, що ч. 2 ст. 297¹ КПК України необхідно тлумачити у поєднанні з вимогами інших норм кримінального процесуального закону та з урахуванням мети здійснення тих чи інших процесуальних дій. Спеціальне досудове розслідування відносно особи здійснюється за умови неможливості його здійснення в загальному порядку, визначеному кримінальним процесуальним законом. Слідчий, прокурор мають довести, що оголошення особи у міжнародний розшук не досягнуто його мети з незалежних від волі сторони обвинувачення причин. Не може здійснюватися досудове розслідування відносно підозрюваного у

³⁸ Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. Верховна Рада України: [сайт]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

³⁹ Ухвала Вищого антикорупційного суду від 23 серп. 2022 р. у справі № 991/2957/22. Єдиний державний реєстр судових рішень: [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105967272>

спеціальному порядку, якщо така особа (крім тих, що виїхали та/або перебувають на тимчасово окупованій території України, території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором) фактично навіть не розшукувалася, не приймалося рішення про її затримання, не обирався запобіжний захід, які мають на меті забезпечити явку на виклик до слідчого, прокурора, належну процесуальну поведінку, унеможливити ухилення від кримінальної відповідальності⁴⁰.

У випадку відмови у задоволенні клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування подальше досудове розслідування здійснюється в загальному порядку, визначеному КПК України, водночас не виключається можливість повторного звернення з клопотанням про здійснення спеціального досудового розслідування до слідчого судді, а лише за наявності нових обставин, які підтверджують, що підозрюваний переховується від органів слідства та суду на тимчасово окупованій території України, на території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором, з метою ухилення від кримінальної відповідальності та/або оголошений у міжнародний розшук, та/або уповноваженим органом прийнято рішення про передачу підозрюваного для обміну як військовополоненого та такий обмін відбувся (ч. 3 ст. 297⁴ КПК України)⁴¹.

Ухвала слідчого судді про відмову у здійсненні спеціального досудового розслідування може бути оскаржена в апеляційному порядку (п.12 ч. 1 ст. 309 КПК України)⁴².

Слідчий суддя задовольняє клопотання та надає дозвіл на здійснення спеціального досудового розслідування, якщо воно ґрунтується на вимогах КПК, а слідчим, прокурором доведено наявність відповідних правових підстав.

Слідчим суддею Вищого антикорупційного суду в ухвалі від 09.12.2024 у справі № 991/13059/24 визначено перелік наступних запитань, ствердна відповідь на кожне із яких надає можливість задоволення клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування (in absentia): 1. Чи є особа підозрюваним? 2. Чи наявні достатні докази для його підозри у вчиненні кримінальних правопорушень? 3. Чи зазначено злочини, у яких він підозрюється у

⁴⁰ Ухвала Апеляційної Палати Вищого антикорупційного суду від 08.09.2022 у провадженні №11-сс/991/260/22. Єдиний державний реєстр судових рішень: [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106217488>

⁴¹ Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. Верховна Рада України: [сайт]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

⁴² Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. Верховна Рада України: [сайт]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

переліку ч. 2 ст. 297¹ КПК? 4. Чи переходується підозрюваний від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності? 5. Чи оголошено його у міжнародний розшук?⁴³.

Оскарження в апеляційному порядку ухвали стосовно задоволення клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування КПК України не передбачено.

Неможливість стороною захисту оскаржити ухвалу про здійснення спеціального досудового розслідування, при наявності у прокурора права на оскарження ухвали про відмову у задоволенні клопотання, обмежує право на захист.

Водночас, суди виходять з того, що порядок та перелік судових рішень, що можуть бути оскаржені в апеляційному порядку, чітко визначено та регламентовано нормами Глави 31 КПК України. Проте аналіз положеннями Розділу III Глави 24-1 КПК України, які регламентують особливості спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень, аналіз нормами ст. 309 КПК України не передбачено можливості апеляційного оскарження ухвали слідчого судді про надання дозволу на здійснення спеціального досудового розслідування⁴⁴.

Верховний суд підтримує наведену позицію та, зокрема, в ухвалі від 13.07.2022 у справі № 757/34369/20-к зазначає, що нормою п. 12 ч. 1 ст. 309 КПК закріплено можливість апеляційного оскарження ухвали слідчого судді про відмову у здійсненні спеціального досудового розслідування, натомість оскарження судового рішення про надання дозволу на здійснення спеціального досудового розслідування, зазначеною нормою не передбачено⁴⁵.

На переконання Маринів В. такий підхід є однобічним та обмежує право на захист особи, щодо якої здійснюється заочне кримінальне провадження, а також засаду рівності сторін, оскільки сторона обвинувачення (в особі прокурора, який подав клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування) може добиватися перегляду рішення про відмову у його задоволенні⁴⁶.

⁴³ Ухвала Вищого антикорупційного суду від 09.12.2024 у справі № 991/13059/24. Єдиний державний реєстр судових рішень: [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123808352>

⁴⁴ Ухвала Вищого антикорупційного суду від 08.05.2023 у справі № 991/3336/23. Єдиний державний реєстр судових рішень: [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110710484>

⁴⁵ Ухвала Верховного суду від 13.07.2022 у справі № 757/34369/20-к. Єдиний державний реєстр судових рішень: [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105234109>

⁴⁶ Маринів В. Проблеми оскарження судових рішень, прийнятих у заочному (спеціальному) кримінальному провадженні. Право України. 2015. № 7. С. 75–81.

Маленко О.В. вказує, що процесуальний закон взагалі не передбачає можливості оскарження, а отже й скасування, ухвали про здійснення спеціального досудового розслідування. Також видається неприйнятною можливість скасування процесуального рішення тим же суб'єктом, який його й приймав (тим самим слідчим суддею)⁴⁷.

На наявність вказаної проблеми і про необхідність її вирішення звертає увагу Шумейко Д.О.. Крім того, вказаний науковий дослідник пропонує варіант вирішення проблеми⁴⁸

Водночас, Ємельянов В.А. вказує на проблемний практичний аспект оскарження ухвали слідчого судді щодо часткового задоволення клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування та в якості прикладу наводить ухвалу слідчого судді Червонозаводського районного суду міста Харкова від 05.07.2016 у справі № 646/6911/16-к, якою дозвіл на здійснення спеціального розслідування надано лише за ч. 1 ст. 365, ч. 2 ст. 365 КК України, а за ст. 127 КК України було відмовлено⁴⁹. Апеляційним судом, з яким погодився Вищий спеціалізований суд з розгляду цивільних та кримінальних справ, було відмовлено у відкритті провадження за скаргою прокурора, у зв'язку з відсутністю у КПК України норми щодо оскарження ухвали слідчого судді про надання дозволу на здійснення спеціального досудового розслідування⁵⁰.

Конституційний Суд України у рішенні від 17.03.2020 визначив, що конституційний припис, визначений у п. 8 ч. 2 ст. 129 Основного Закону України не позбавляє законодавця повноваження передбачити можливість апеляційного оскарження будь-якого рішення, що його ухвалює суд під час розгляду справи, але не вирішує її по суті, або встановити обмеження чи заборону на оскарження в апеляційному порядку окремих процесуальних судових рішень, якими справа не вирішується по суті⁵¹.

⁴⁷ Маленко О.В. Закінчення спеціального кримінального провадження. *Visegrad Journal on Human Rights*. № 6/1. 2016. С. 130–136

⁴⁸ Шумейко Д.О. Теоретико-правові та практичні засади здійснення спеціального кримінального провадження в Україні. Дис. док. юрид. наук. Київ, 2021. С. 475

⁴⁹ Ємельянов В.А. Особливості оскарження рішень слідчого судді про надання дозволу на здійснення спеціального досудового розслідування. Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу, Харків, 2017. С. 265-267

⁵⁰ Ухвала Апеляційного суду Харківської області від 8 лип. 2016 р., спр. № 646/6911/16-к. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/58893991>

⁵¹ Рішення Конституційного Суду України від 17.03.2020 у справі № 3-358/2018(4975/18). Верховна Рада України : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-20#Text>

Отже, вирішення наведеної проблеми можливе лише шляхом нормативного врегулювання шляхом внесення змін п. 12 ч. 1 ст. 309 КПК України.

Процесуальний механізм обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, при суворому дотриманні всіх встановлених імперативних вимог, виступає легітимним способом обмеження права на свободу та особисту недоторканність, що закріплено ст. 29 Конституції України, ст. 1, 3 Загальної декларації прав людини 1948 року⁵², ст. 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року⁵³, ст. 9 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 року⁵⁴.

Слідчий суддя, суд може обрати запобіжний захід у вигляді тримання під вартою за відсутності підозрюваного, обвинуваченого лише у разі доведення прокурором наявності підстав, передбачених статтею 177 КПК України, а також наявності достатніх підстав вважати, що підозрюваний, обвинувачений виїхав та/або перебуває на тимчасово окупованій території України, території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором, та/або оголошений у міжнародний розшук (ч. 6 ст. 193 КПК України)⁵⁵.

Дослідженням запобіжних заходів, у тому числі, аспекту обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою за відсутності підозрюваного, обвинуваченого займалися такі науковці: С.Є. Абламський, І.В. Гловчук, А.Л. Даль, В.Г. Дрозд, В.А. Завтур, О.В. Капліна, М.І. Карпенко, О.В. Лазукова, Л.М. Лобойко, В.В. Михайленко, В.В. Назаров, В.Т. Нор, В.В. Рожнова, М.В. Самойлов, В.М. Тертишник, О.І. Тищенко, Л.Д. Удалова, Т.Г. Фоміна, В.І. Фаринник, О.Ю. Хабло, С.Л. Шаренко, М.І. Шевчук, О.Г. Шило, М.Є. Шумило, Г.В. Юркова та інші.

Термін «застосування запобіжного заходу» у КПК України використовується для позначення процедури, яка здійснюється в присутності підозрюваного, а в разі при відсутності підозрюваного, обвинуваченого – «обрання запобіжного заходу» (ст. 193 КПК України), проте фактично вони є тотожними.

⁵² Загальна декларація прав людини 1948 року: підписана 10 груд. 1948 р. Верховна Рада України : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.

⁵³ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: підписана в Римі 4 листоп. 1950 р. Верховна Рада України: [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

⁵⁴ Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: підписаний 16 груд. 1966 р. Верховна Рада України: [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043

⁵⁵ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. Верховна Рада України : [сайт]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

Так, Верховний Суд у постанові від 14.02.2022 у справі № 991/3440/20 дійшов висновку, що виходячи зі змісту диспозицій статей 177, 178, 194, 196 КПК, терміни «застосування запобіжного заходу» та «обрання запобіжного заходу» використовуються як синонімічні (тотожні за своїм правовим значенням). Чіткого розмежування між поняттями «застосування запобіжного заходу» та «обрання запобіжного заходу», який би мав різні процесуальні наслідки, кримінальний процесуальний закон не містить⁵⁶.

Михайленко В.В. вважає, що використані в ч. 6 ст. 193 КПК України формулювання свідчать про те, що можливість розгляду такого клопотання не може розглядатися окремо від підстав обрання запобіжного заходу. Самі умови розгляду клопотання встановлюються в невід'ємному зв'язку з обранням запобіжного заходу. Отже, слідчий суддя не може визначати можливість розгляду клопотання без дослідження доказів, поданих на його підтвердження, поза межами судового засідання. Без проведення розгляду відповідного клопотання по суті неможливо дослідити наявність обґрунтованої підозри, ризиків кримінального провадження та факту оголошення підозрюваного в розшук⁵⁷.

Слідчий суддя, суд в силу ч. 2 ст. 194 КПК України зобов'язаний постановити ухвалу про відмову в застосуванні запобіжного заходу, якщо під час розгляду клопотання прокурор не доведе наявність: 1) обґрунтованої підозри у вчиненні підозрюваним, обвинуваченим кримінального правопорушення; 2) наявності достатніх підстав вважати, що існує хоча б один із ризиків, і на які вказує слідчий, прокурор; 3) недостатність застосування більш м'яких запобіжних заходів для запобігання ризику або ризикам, зазначеним у клопотанні⁵⁸.

Задоволення слідчим суддею клопотання про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою за відсутності підозрюваного, обвинуваченого можливе за наявності сукупності підстав, які можна поділити на дві групи: 1) загальні, які встановлені ст. 177 КПК України та 2) спеціальні, які визначені ч. 6 ст. 193 КПК України.

⁵⁶ Постанова Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 14.02.2022 у справі № 991/3440/20, провадження № 51-5359 кмо 21). Єдиний державний реєстр судових рішень: [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103466876>

⁵⁷ Михайленко В.В. Проблемні питання обрання запобіжного заходу за відсутності підозрюваного в провадженнях щодо корупційних і пов'язаних з ними злочинів. Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 12 груд. 2019 р.): у 2 ч. – Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2019. Ч. 1. 264 с.

⁵⁸ Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. Верховна Рада України: [сайт]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

Загальними підставами, які передбачені ст. 177 КПК України є: 1) наявність статусу підозрюваного; 2) наявність обґрунтованої підозри у вчиненні підозрюваним, обвинуваченим кримінального правопорушення; 3) наявність достатніх підстав вважати, що існує хоча б один із ризиків, передбачених статтею 177 КПК, і на які вказує слідчий, прокурор⁵⁹.

Стосовно ризиків слід звернути увагу, що за наявності в органі досудового розслідування дозволу на здійснення спеціального досудового розслідування ризик переховування підозрюваного від органів досудового розслідування та/або суду у кримінальному провадженні фактично не існує, оскільки нівельований можливістю провести і завершити досудове розслідування без обов'язкової участі підозрюваного, а тому такий ризик не може братися до уваги під час розгляду слідчим суддею, судом клопотання про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою за відсутності підозрюваного⁶⁰.

Спеціальними підставами, які встановлені ч. 6 ст. 193 КПК України можна віднести: 1) виїзд та/або перебування підозрюваного, обвинуваченого на тимчасово окупованій території України; 2) виїзд та/або перебування підозрюваного, обвинуваченого території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором; 3) оголошення підозрюваного, обвинуваченого у міжнародний розшук⁶¹.

Водночас, судова практика свідчить, що слідчим суддею з огляду на таку загальну zásadu кримінального провадження, як диспозитивність може бути постановлено ухвалу про залишення без розгляду чи повернення клопотання^{62,63}.

Захарко А.В., Кіяниця В.М. зазначають, що незважаючи на той факт, що чинний КПК України не передбачає залишення без розгляду клопотання про обрання запобіжного заходу, втім таке рішення все ж

⁵⁹ Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. Верховна Рада України: [сайт]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

⁶⁰ Калінніков О.В. Окремі аспекти обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою стосовно підозрюваного щодо якого здійснюється спеціальне досудове розслідування. Proceedings of the IX International Scientific and Practical Conference. Ostrava, Czech Republic. 2024. Pp. 142-147. URL: <https://isg-konf.com/formation-of-the-personality-of-a-specialist-as-a-subject-of-self-creation/>

⁶¹ Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. Верховна Рада України: [сайт]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

⁶² Ухвала Печерського районного суду від 11.07.2019 у справі № 757/31616/19-к. Єдиний державний реєстр судових рішень: [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83112378>

⁶³ Ухвала Соснівського районного суду м. Черкаси від 11.03.2024 у справі № 712/3044/24. Єдиний державний реєстр судових рішень: [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117557772>

таки іноді приймається, зокрема, в разі встановлення обставин, які унеможливають розгляд клопотання по суті⁶⁴.

При цьому, слушною є окрема думка судді Вищого антикорупційного суду до ухвали від 23.02.2023 у справі №761/40298/16-к, в якій зазначено, зокрема, що клопотання сторони обвинувачення про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою за відсутності обвинуваченого під час судового розгляду може бути розглянуто виключно під час ухвалення остаточного рішення, оскільки на момент його прийняття колегія суддів, не мала достатнього обсягу інформації для прийняття рішення про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, як виняткового запобіжного заходу (в розпорядженні були лише обвинувальний акт, реєстр матеріалів, цивільний позов та ухвали слідчих суддів, постановлених під час досудового розслідування)⁶⁵.

Водночас, слід враховувати співвідношення режиму спеціального досудового розслідування та процесуального механізму обрання запобіжного заходу. Так, обрання підозрюваному запобіжного заходу, в порядку ч. 6 ст. 193 КПК України та надання дозволу на здійснення спеціального досудового розслідування мають різне функціональне призначення та відрізняються метою здійснення кожного з процесуальних дій, а тому не можуть один одного підміняти чи замінити⁶⁶.

Крім того, п. 2 ч. 1 ст. 309 КПК України встановлює можливість оскарження в апеляційному порядку на стадії досудового розслідування лише ухвали слідчого судді про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою або відмову в його застосуванні⁶⁷.

Дане правове регулювання призводить до різного правозастосування в вирішенні питання щодо можливості оскарження ухвали про обрання запобіжного заходу.

⁶⁴ Захарко А.В., Кіяниця В.М. Щодо участі підозрюваного при розгляді клопотання про обрання запобіжного заходу. Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти. Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (ДДУВС, 13.03.2020). с. 316-318

⁶⁵ Окрема думка судді Вищого антикорупційного суду до ухвали від 23.02.2023 у справі №761/40298/16-к. Єдиний державний реєстр судових рішень: [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109314722>

⁶⁶ Калінніков О.В. Співвідношення обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою та спеціального досудового розслідування. International Science Journal of Jurisprudence & Philosophy. Vol. 3, No. 6, 2024, pp. 17-25. URL: <https://doi.org/10.46299/j.isjpp.20240306.02>

⁶⁷ Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. Верховна Рада України: [сайт]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

Так, Апеляційна палата Вищого антикорупційного суду від 06.09.2021 у справі № 991/5913/21, з якою погодився Верховний Суд, вважає, що ухвалене в порядку ч. 6 ст. 193 КПК України судове рішення про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою відносно підозрюваного, який оголошений в міжнародний розшук, за своєю правовою природою є дозволом на затримання підозрюваного з метою приводу, що передбачено ч. 3 ст. 187 КПК України, і відрізняється від останнього тільки тим, що підозрюваний знаходиться за межами України. Ухвала слідчого судді про дозвіл на затримання особи з метою приводу, а відповідно і ухвала про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, апеляційному оскарженню не підлягають.⁶⁸⁶⁹

При цьому, Верховним Судом раніше у постанові від 13.12.2018 у справі № 483/1186/16-к, провадження № 51-4991км18 було сформовано по суті протилежну правову позицію щодо можливості оскарження ухвали про обрання запобіжного заходу⁷⁰.

В подальшому Верховний Суд неодноразово змінював свою правову позицію з цього питання.

Зважаючи на те, що правовими наслідками ухвали про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою є істотне обмеження прав особи, передбачених Конституцією України та міжнародними актами, а при цьому таке рішення суттєво впливає на всю стадію досудового розслідування, необхідним є законодавче закріплення права на апеляційне оскарження такої ухвали. В зв'язку з чим, слід доповнити ч. 1 ст. 309 КПК України пунктом 2-1 та встановити право на оскарження ухвали про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою або відмову в його обранні.

3. Судові рішення на стадії судового провадження: ухвала стосовно розгляду клопотання про спеціальне судове провадження та вироки за наслідками спеціального судового провадження

Процедура спеціального судового провадження *in absentia* визначена, зокрема, ч. 2 ст. 314, ч.ч. 3, 4 ст. 323, ч. 5 ст. 374 КПК України.

Поняття «спеціальне судове провадження» також не розкривається у КПК України, при цьому законодавцем визначені наступні

⁶⁸ Ухвала Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 06.09.2021 у справі № 991/5913/21. Єдиний державний реєстр судових рішень: [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99410451>

⁶⁹ Ухвала Верховного Суду 20.09.2021 у справі № 991/5913/21. Єдиний державний реєстр судових рішень: [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99748263>

⁷⁰ Постанова Верховного Суду від 13.12.2018 у справі № 483/1186/16-к, провадження № 51-4991км18. Єдиний державний реєстр судових рішень: [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78627978>

характеристики спеціального судового провадження: 1) підставою є ухвала суду; 2) здійснюється щодо певних злочинів, визначених ч. 2 ст. 297⁷¹ КПК України; 3) здійснюється лише стосовно обвинуваченого; 4) не здійснюється стосовно неповнолітньої особи; 5) участь захисника є обов'язковою; 6) здійснюється у разі переховування обвинуваченого від органів слідства та суду на тимчасово окупованій території України, на території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором; 7) метою переховування обвинуваченого є ухилення від кримінальної відповідальності; 8) обвинувачений оголошений у міжнародний розшук; 9) здійснюється у разі якщо уповноваженим органом прийнято рішення про передачу підозрюваного для обміну як військовополоненого та такий обмін відбувся; 10) встановлено окремий порядок вручення процесуальних документів обвинуваченому; 11) після явки або доставки обвинуваченого до суду, судовий розгляд продовжується з урахуванням загальних правил, при цьому та за клопотанням сторони захисту повторно досліджує окремі докази, які досліджувалися за відсутності обвинуваченого; 12) суд у вирокі додатково обґрунтовує, чи були здійснені стороною обвинувачення всі можливі передбачені законом заходи щодо дотримання прав підозрюваного чи обвинуваченого на захист та доступ до правосуддя з урахуванням встановлених законом особливостей такого провадження; 13) обвинувачений знав або повинен був знати про розпочате кримінальне провадження⁷¹.

При цьому, слід враховувати, що запровадження можливості здійснення спеціального судового провадження з підстави обміну особи, як військовополоненого в умовах воєнного стану, без урахування загальних принципів, сформульованих ЄСПЛ, може становити порушення Конвенції⁷².

За результатами розгляду клопотання прокурора про спеціальне судове провадження суд може постановити ухвали: 1) про задоволення клопотання і здійснення спеціального судового провадження у кримінальному провадженні; 2) про відмову у задоволенні клопотання про здійснення спеціального судового провадження.

⁷¹ Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. Верховна Рада України: [сайт]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

⁷² Калінніков О.В. Окремі аспекти спеціального судового провадження відносно особи, стосовно якої уповноваженим органом прийнято рішення про обмін як військовополоненого // Topical aspects of modern scientific research. Proceedings of the 9th International scientific and practical conference. CPN Publishing Group. Tokyo, Japan. 2024. Pp. 704-713. URL: <https://sci-conf.com.ua/ix-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-topical-aspects-of-modern-scientific-research-16-18-05-2024-tokio-yaponiya-arhiv/>

Суд при вирішенні питання про спеціальне судове провадження встановлює наявність таких обставин: чи допускає КПК України спеціальне судове розслідування щодо злочину, який розслідується у межах кримінального провадження; чи має особа, щодо якої вирішується питання про здійснення спеціального судового провадження, статус обвинуваченого у кримінальному провадженні; чи обвинувачений знав або повинен був знати про розпочате кримінальне провадження; чи оголошена особа, щодо якої вирішується питання про здійснення спеціального судового провадження, у міжнародний розшук⁷³.

Крім того, на переконання Вищого антикорупційного суду від 15.10.2024 у справі № 991/7765/24 кримінальним процесуальним законодавством України встановлено вичерпний перелік правових підстав, за сукупністю яких можливе здійснення спеціального судового провадження, а саме: особі, щодо якої ставиться питання про здійснення спеціального судового провадження, повинно бути висунуто обвинувачення у вчиненні певних видів злочинів; обвинувачений має бути оголошеним у міжнародний розшук та/або переховуватися на тимчасово окупованій території України, на території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором, з метою ухилення від кримінальної відповідальності; підтвердження того факту, що обвинувачений знає або повинен знати про розпочате кримінальне провадження⁷⁴.

Суд задовольняючи клопотання прокурора про здійснення спеціального судового провадження постановляє, зокрема, про наступне:

- здійснювати спеціальне судове провадження у кримінальному провадженні;
- повідомити обвинуваченого про прийняте рішення про здійснення спеціального судового провадження у спосіб розміщення цієї інформації в засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження та на офіційному веб-сайті суду;
- в подальшому повістки про виклик обвинуваченого, а також інформацію про процесуальні документи, надсилати та публікувати відповідно до вимог ст. 323 КПК України;
- після постановлення ухвали про спеціальне судове провадження в разі якщо обвинувачений з'явиться або буде доставлений до суду,

⁷³ Ухвала Вищого антикорупційного суду від 22.11.2024 у справі № 991/6811/24. Єдиний державний реєстр судових рішень: [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123300896>

⁷⁴ Ухвала Вищого антикорупційного суду від 15.10.2024 у справі 991/7765/24. Єдиний державний реєстр судових рішень: [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122461466>

судовий розгляд продовжувати з моменту постановлення такої ухвали згідно із загальними правилами.

При цьому, наявна практична проблема як проводити підготовче судове засідання якщо досудове розслідування здійснювалось в загальному порядку, а підстави для здійснення спеціального судового провадження з'явилися під час судового провадження, оскільки на підставі ч. 2 ст. 314 КПК України підготовче судове засідання відбувається за участю обвинуваченого (крім випадків, коли здійснювалося спеціальне досудове розслідування).

Дана проблема повинна бути усунена шляхом внесення відповідних змін до порядку проведення підготовчого засідання, а до цього часу суди її вирішують, зокрема, наступним чином.

Червонозаводський районний суд м. Харкова в ухвалі від 21.10.2024 у справі № 646/8623/24 виходив з наступного: «хоча ч. 2 ст. 314 КПК України передбачена можливість проведення підготовчого судового засідання без участі обвинуваченого, якщо здійснювалося спеціальне досудове розслідування, але суд вважає за необхідне в межах здійснення спеціального судового провадження призначити підготовче судове засідання виходячи з того, що розділ IV КПК України, який називається «судове провадження у першій інстанції», включає такі глави, як підготовче провадження та судовий розгляд. Тобто вони закріплені як самостійні стадії судового провадження. Частина 5 ст. 139 КПК України передбачає можливість здійснення саме спеціального судового провадження, а не спеціального судового розгляду»⁷⁵.

Водночас при відмові в задоволенні клопотання про здійснення спеціального судового провадження суд постановляє, зокрема про наступне: оголосити у розшук обвинуваченого, а кримінальне провадження зупинити до розшуку обвинуваченого.

Аналіз судової практики щодо відмови в задоволенні клопотання про спеціальне судове провадження дозволяє дійти таких висновків:

1. Здебільшого підставою відмови є правова норма визначена ст. 323 КПК України, згідно якої спеціальне судове провадження може бути застосовано лише тоді, коли обвинувачений знав або повинен був знати про розпочате відносно нього кримінальне провадження.

Так, в ухвалі Заводського районного суду м. Запоріжжя від 05.06.2024 у справі № 332/3678/23 суд дійшов висновку, що в даному кримінальному провадженні відсутні беззаперечні докази того, що обвинувачені в достатній мірі проінформовані про те, що вони

⁷⁵ Ухвала Червонозаводського районного суду м. Харкова від 21.10.2024 у справі № 646/8623/24. Єдиний державний реєстр судових рішень: [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122431354>

притягуються до кримінальної відповідальності та відбудеться судовий розгляд даного кримінального провадження, на підставі яких можна було б зробити висновок, що обвинувачені недвозначно відмовились від свого права приймати участь в слуханні справи⁷⁶.

При цьому, в ухвалі Ленінського районного суду м. Запоріжжя від 17.04.2024 у справі 334/35/23 суд виходив, з того, що факт проведення спеціального досудового розслідування і опублікування оголошень у засобах масової інформації не свідчать про те, що обвинувачений знав або повинен був знати про дане кримінальне провадження⁷⁷.

2. Суд відмовляє в задоволенні клопотання у разі не доведення прокурором факту перебування обвинуваченого на тимчасово окупованій території України або в Російській Федерації.

В ухвалі від 12.04.2024 у справі № 405/1362/24 Ленінський районний суд м. Кіровограда вказав: «...враховуючи те, що місце перебування обвинуваченого на даний час невідоме, доказів на підтвердження перебування останнього на тимчасово окупованій території України або в російській федерації сторона обвинувачення не може надати, суд вважає за неможливе здійснення спеціального судового провадження та з метою недопущення порушення прав обвинуваченого необхідно зупинити провадження та оголосити його в розшук»⁷⁸.

При цьому, в ухвалі Машівського районного суду Полтавської області від 147.01.2024 у справі 948/939/23 суд навів наступне обґрунтування прийнятого рішення: «щодо доводів прокурора про те, що відсутність обвинуваченого підтверджується рапортом про неможливість виконання приводу у даному провадженні, суд зазначає, по-перше, що самим лише рапортом про привід такі відомості не можуть бути підтверджені, оскільки спеціальне судове провадження, як і спеціальне досудове розслідування повинне ґрунтуватися на доказах, якими рапорт згідно норм КПК не являється, по-друге, у даному провадженні дійсно до обвинуваченого був застосований привід, який виконаний не був, з повідомлення поліції вбачається, що обвинувачений знаходиться або на тимчасово окупованій території України або на території РФ та перебуває в державному розшуку, але доказів того, що

⁷⁶ Ухвала Заводського районного суду м. Запоріжжя від 05.06.2024 у справі № 332/3678/23. Єдиний державний реєстр судових рішень: [сайт]. URL:<https://reyestr.court.gov.ua/Review/119521908>

⁷⁷ Ухвала Ленінського районного суду м. Запоріжжя від 17.04.2024 у справі 334/35/23 Єдиний державний реєстр судових рішень: [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118470041>

⁷⁸ Ухвала Ленінського районного суду м. Кіровограда від 12.04.2024 у справі № 405/1362/24. Єдиний державний реєстр судових рішень: [сайт]. URL:<https://reyestr.court.gov.ua/Review/118369166>

обвинувачений перебуває в державному розшуку, його підстави, а також того, що обвинувачений перебуває саме на тимчасово окупованій території України або на території РФ суду не надано»⁷⁹.

3. Даний процесуальний механізм на практиці також використовують в разі наявності у суду інформації про смерть обвинуваченого, однак даний факт офіційно не підтверджений.

Так, в ухвалі Покровського районного суду Дніпропетровської області від 21.05.2024 у справі № 189/658/23 суд, зазначив, що згідно наданої захисником непідтвердженої на території України інформації обвинувачений помер. З цього, у суду немає інформації про те, що обвинувачений переховується від суду на тимчасово окупованій території України, на території держави, визнаної ВРУ державою-агресором, з метою ухилення від кримінальної відповідальності. Оскільки обвинувачений у судові засідання не з'являється тривалий час, можливою причиною є його смерть, у зв'язку з чим, з метою недопущення порушення права на справедливий розгляд у суді, суд вважає необхідним на підставі ст. 335 КПК України зупинити судові провадження до його розшуку або отримання офіційної інформації про смерть останнього⁸⁰.

4. Суд обґрунтовує своє рішення також з посиланням на норми міжнародного законодавства в сфері захисту прав людини та на практику Європейського суду з прав людини, які є частинами національного законодавства.

Кіровський районний суд м. Кіровограда в ухвалі від 15.09.2023 у справі №404/6387/23 з посиланням на відповідну практику ЄСПЛ встановив, що існують обґрунтовані підстави вважати, що здійснення спеціального судового провадження на даній стадії може призвести до порушення ст. 6 Конвенції, оскільки обвинувачена позбавлена права захищати себе особисто чи скористатися правовою допомогою захисника, обраного нею особисто, допитувати свідків, що свідчать проти неї, або мати право на те, щоб ці свідки були допитані, надавати суду докази в обґрунтування своєї правової позиції та користуватися

⁷⁹ Ухвала Машівського районного суду Полтавської області від 14.01.2024 у справі 948/939/23. Єдиний державний реєстр судових рішень: [сайт]. URL:<https://reyestr.court.gov.ua/Review/116357540>

⁸⁰ Ухвала Покровського районного суду Дніпропетровської області від 21.05.2024 у справі № 189/658/23. Єдиний державний реєстр судових рішень: [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119158357>

безкоштовною допомогою перекладача, якщо вона не розуміє мови, що використовується в суді, або не говорить на цій мові⁸¹.

5. Підставою для відмови також є доведення безпосередньо самим обвинуваченим неможливості його явки в судове засідання.

В ухвалі Новозаводського районного суду міста Чернігова від 13.09.2023 у справі №743/77/18 суд виходив з того, що на електронну адресу суду надійшла заява обвинуваченого, відповідно до якої обвинувачений повідомив, що він немає можливості з'явитись у судове засідання у зв'язку з бойовими діями на території України, обстрілами Чернігівської області та міста Чернігова російськими військами, що створює безпосередню загрозу для його життя та здоров'я, відсутність транспортного сполучення між Україною та Республікою Білорусь. Враховуючи викладені обставини, суд вважав що обвинувачений не відмовився від свого права бути присутнім на судових засіданнях та виступати у суді, а тому дійшов висновку що у задоволенні клопотання прокурора про здійснення спеціального судового провадження слід відмовити, на час проведення міжнародного розшуку кримінальне провадження зупинити⁸²

Шумейко Д.О. звертає увагу на проблему поширення практики зупинення судового провадження й оголошення обвинуваченого в розшук, що передбачає відмову в задоволенні клопотання про здійснення спеціального судового провадження, оскільки така ухвала окремому оскарженню не підлягає, повторне звернення у разі неможливості встановити місцезнаходження обвинуваченого не передбачено, а тому доцільним убачається додати ухвалу про відмову у здійсненні спеціального судового провадження до переліку судових ухвал, які можуть бути оскаржені в апеляційному порядку, а також передбачити можливість повторного звернення з клопотанням, якщо є нові обставини, які підтверджують, що обвинувачений знав або повинен був знати про розпочате кримінальне провадження⁸³.

Водночас, у судовій практиці наявні випадки коли суд відмовляє в задоволенні клопотання про спеціальне досудове розслідування та

⁸¹ Ухвала Кіровського районного суду м. Кіровограда від 15.09.2023 у справі №404/6387/23. Єдиний державний реєстр судових рішень: [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113546231>

⁸² Ухвала Новозаводського районного суду міста Чернігова від 13.09.2023 у справі №743/77/18. Єдиний державний реєстр судових рішень: [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113740969>

⁸³ Д.О. Шумейко. Судове провадження з перегляду судових рішень у спеціальному кримінальному провадженні. Право та державне управління 2020 р., № 1 том 1. С. 156-163.DOI <https://doi.org/10.32840/pdu.2020.1-1.24>

вказує на можливість повторного звернення прокурора з відповідним клопотанням про здійснення спеціального судового провадження.

В ухвалі Тернопільський міськрайонний суд Тернопільської області від 02.10.2023 у справі №607/12421/22 суд встановив, що обвинувачений, хоча і оголошений у розшук, проте судом здійснювалися його виклики на судові засідання шляхом направлення повістки на вказану в обвинувальному акті адресу проживання, а не шляхом публікації про це оголошення в засобах масової інформації, яким в даному випадку є «Урядовий кур'єр», що свідчить про його неналежне сповіщення та відповідно і не неможливість постановити судом ухвалу про здійснення спеціального судового провадження у даному кримінальному провадженні. Таким чином суд вважає, що слід відмовити у задоволенні клопотання прокурора із наведених вище підстав та продовжити підготовче судово засідання із повідомленням обвинуваченого шляхом публікації оголошення про час і місце проведення судового засідання по розгляду вказаного кримінального провадження в «Урядовий кур'єр» та на офіційному веб-сайті Офісу Генерального прокурора, а після чого повторно вирішити клопотання прокурора про здійснення спеціального судового провадження⁸⁴.

Суд ухвалює вирок іменем України безпосередньо після закінчення судового розгляду (ч. 1 ст.371 КПК України)⁸⁵.

Вимоги до змісту вироку встановлені ст. 374 КПК України, водночас частина 5 вказаної правової норми імперативно встановлює, що при ухваленні вироку за наслідками кримінального провадження (in absentia) суд також обґрунтовує, чи були здійснені стороною обвинувачення всі можливі передбачені законом заходи щодо дотримання прав підозрюваного чи обвинуваченого на захист та доступ до правосуддя з урахуванням встановлених законом особливостей такого провадження⁸⁶.

Даний нормативний припис спрямований на забезпечення дотримання прав відсутнього обвинуваченого.

Чинний КПК України (ч. 2 ст. 17) встановлює самий вимогливий стандарт доведення винуватості особи у кримінальному провадженні – «поза розумним сумнівом».

Степаненко А.С. вважає корисним дослідження практики застосування та тлумачення стандарту доказування «поза розумним

⁸⁴ Ухвала Тернопільського міськрайонного суду Тернопільської області від 02.10.2023 у справі №607/12421/22. Єдиний державний реєстр судових рішень: [сайт]. URL:<https://reyestr.court.gov.ua/Review/113884345>

⁸⁵ Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. Верховна Рада України: [сайт]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

⁸⁶ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. Верховна Рада України: [сайт]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

сумнівом» у діяльності Міжнародного кримінального суду (МКС) та судів *ad hoc* (Міжнародного трибуналу щодо колишньої Югославії (МКТЮ) та Міжнародного трибуналу щодо Руанди (МТР))⁸⁷.

Міжнародний кримінальний суд у рішенні по справі *Prosecutor v. Jean-Pierre Bemba Gombo* (кейс ICC-01/05-01/08) від 21.03.2016, який є важливою віхою в міжнародному праві, особливо щодо доктрини відповідальності командування, вказав, що тягар (*onus*) доведення вини обвинуваченого лежить на Прокуророві, де кожен елемент злочину повинен бути доведений «поза розумним сумнівом»; при цьому стандарт доказування «поза розумним сумнівом» має бути застосований не до кожного (*each and every*) факту судового розгляду, а лише до тих фактів що формують елементи злочину та ступінь відповідальності обвинуваченого відповідно до звинувачень⁸⁸.

Крет Г.С. за результатами дослідження постанов Верховного Суду сформував критерії, якими характеризується стандарт доказування «поза розумним сумнівом»: 1) сторона обвинувачення повинна довести поза розумним сумнівом перед судом за допомогою достатньої сукупності належних, допустимих і достовірних доказів, досліджених під час судового розгляду, винуватість обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, щодо якого йому пред'явлене обвинувачення, у тому числі кожен з елементів, що утворюють об'єктивну і суб'єктивну сторону діяння та мають значення для його правової кваліфікації; 2) версія сторони обвинувачення за рахунок пояснення всіх встановлених судом обставин, які мають значення для кримінального провадження, повинна надавати розумне пояснення події, яка є предметом судового розгляду, й унеможливити розумні сумніви у доведеності винуватості обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, у тому числі шляхом спростування інших версій інкримінованої події; 3) у разі виникнення сумніву у версії сторони обвинувачення щодо винуватості обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, він підлягає спростуванню за допомогою фактів, встановлених на підставі доказів; 4) у разі висунення стороною захисту версії щодо невинуватості обвинуваченого у вчиненні

⁸⁷ Степаненко А.С. Стандарт доказування «поза розумним сумнівом» у судовій практиці Міжнародного кримінального суду та судів *ad hoc*. Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів ХХІ століття» (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права): у 2 т.: матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.) / за загальною редакцією С. В. Ківалова. – Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. – Т. 2. – С. 404-407.

⁸⁸ The Prosecutor v. Jean-Pierre Bemba Gombo ICC-01/05-01/08, 21 March 2016. URL: https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/CourtRecords/CR2016_02238.PDF

кримінального правопорушення або його меншої винуватості, вона повинна бути спростована стороною обвинувачення за допомогою фактів, встановлених на підставі доказів; 5) у разі не доведення поза розумним сумнівом винуватості обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, суд повинен ухвалити виправдувальний вирок⁸⁹.

Стандарт «поза сумнівом розумного», не означає, що будь-яка мінімальна або віддалена можливість, запропонована обвинуваченим, вже перешкоджає винесенню обвинувального рішення⁹⁰.

Стосовно оскарження вироку за наслідками кримінального провадження (in absentia) слід звернути увагу на проблему оскарження таких вироків.

В силу ч. 3 ст. 400 КПК України якщо апеляційну скаргу подано обвинуваченим, щодо якого судом ухвалено вирок за результатами спеціального судового провадження, суд поновлює строк за умови надання обвинуваченим підтвердження наявності поважних причин, передбачених ст. 138 цього Кодексу, та надсилає апеляційну скаргу разом із матеріалами кримінального провадження до суду апеляційної інстанції з дотриманням правил, передбачених статтею 399 цього Кодексу⁹¹.

Маленко О.В. вважає, що чинна редакція КПК України істотно обмежує право обвинуваченого на апеляційне оскарження вироку, який прийнято за результатами спеціального судового провадження, оскільки можливість відкриття апеляційного провадження залежить від внутрішнього переконання судді-доповідача суду апеляційної інстанції. Це пояснюється, зокрема, тим, що обвинувачений щодо якого ухвалено такий вирок і який перебуває за межами території України або переховується від органів досудового розслідування та суду на території України, навряд чи отримає копію відповідного вироку, ознайомиться з матеріалами кримінального провадження, підготує апеляційну скаргу та подасть її у встановлені кримінальним процесуальним законом України строки. Крім того, відповідні положення процесуального закону є загальним правилом поновлення процесуальних строків у разі

⁸⁹ Крет Г.С. стандарт доказування «поза розумним сумнівом» у практиці Верховного Суду. Право і суспільство № 3 / 2019. С. 212-217. DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736-2019-3-1-35>

⁹⁰ Снігур М. Стандарт доведення «поза розумним сумнівом» у кримінальному провадженні: аналіз національного та міжнародного досвіду. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, 2024, серія право, випуск 83, частина 3. С. 287-291. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.83.3.44>

⁹¹ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. Верховна Рада України: [сайт]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

оскарження процесуальних рішень і дій, а тому незрозумілим є підхід законодавця щодо дублювання приписів кримінального процесуального закону⁹².

Водночас, слід звернути увагу на те, що ЄСПЛ у справі «Sejdovic v. Italy» сформулював принципи здійснення кримінального провадження *in absentia*, так згідно них обвинуваченому повинно бути забезпечено право на новий судовий розгляд, а також права: бути поінформованим про пред'явлене йому обвинувачення, на представництво захисниками, брати участь у розгляді справи, відмовитися від свого права бути присутнім при розгляді справи судом⁹³.

Для подолання вказаної проблеми Бобечко Н.Р. пропонує наступне. Регламентуючи алгоритм дій у разі появи такого обвинуваченого, необхідно керуватися положенням ч. 4 ст. 323 КПК України, відповідно до якого «якщо підстави для постановлення судом ухвали про спеціальне судове провадження перестали існувати, подальший судовий розгляд розпочинається з початку згідно із загальними правилами, передбаченими цим Кодексом»⁹⁴.

Для визначення концептуальних шляхів подолання вищевказаної проблеми слід звернути увагу на акти Європейського Союзу.

У Директиві про посилення деяких аспектів презумпції невинуватості і право бути присутнім у суді в ході кримінального судочинства 2016/343/ЄС від 09.03.2016 встановлено, що Держави-члени повинні забезпечити, щоб у випадках, коли підозрювані або обвинувачені особи не були присутні під час судового розгляду їхньої справи і при цьому не було дотримано умов, викладених у статті 8(2), вони мали право на новий судовий розгляд або на інший засіб правового захисту, який дозволяє наново розглянути справу по суті, в тому числі дослідити нові докази, і який може призвести до перегляду первісного рішення. У зв'язку з цим, Держави-члени повинні забезпечити таким підозрюваним і обвинуваченим особам право бути присутніми, ефективно брати участь у судовому розгляді відповідно до процедур,

⁹² Маленко О.В. Інститут заочного провадження в кримінальному судочинстві України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Академія адвокатури. Київ, 2019. 247 с.

⁹³ Справа «Sejdovic v. Italy» (заява №56581/00) : рішення Європейського суду з прав людини від 01 бер. 2006 р. European Court of Human Rights: [сайт]. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng/#{%22itemid%22:\[%22001-72629%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng/#{%22itemid%22:[%22001-72629%22]})

⁹⁴ Бобечко Н.Р. Апеляційне та касаційне провадження у кримінальному судочинстві України: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09 / Львівський національний університет ім. Івана Франка. Львів, 2016. 498 с.

передбачених національним законодавством, і здійснювати своє право на захист⁹⁵.

Вказана директива, як і інші директиви ЄС у сфері кримінального судочинства, свідчать про тенденції до більш глибокої гармонізації кримінальних процесуальних норм у межах інтеграційного утворення і подальшої європеїзації національного кримінального процесуального права держав-членів ЄС⁹⁶.

Вказані правові норми Директиви (ЄС) 2016/343 стали предметом розгляду Європейським судом справедливості в рішенні від 19.05.2022 у справі C-569/20⁹⁷. У даній справі Спеціалізована публічна прокуратура Болгарії порушила кримінальне провадження щодо ІР та вжила заходів, спрямованих на розшук вказаної особи. Проте всі зусилля розшукати ІР (через членів його сім'ї, колишніх роботодавців і операторів мобільного зв'язку), установити його місцезнаходження не вдалося. Тож, ІР вважається таким, що переховується від слідства. Судом йому було призначено захисника, утім останньому не вдалося сконтактувати із підсудним. В зв'язку з цим Спеціалізований кримінальний суд Болгарії звернувся до Європейського суду справедливості за роз'ясненням статей 8 і 9 Директиви (ЄС) 2016/343. Європейський суд справедливості дійшов такого висновку щодо тлумачення змісту статей 8 і 9 Директиви (ЄС) 2016/343 у контексті описаних у запиті фактичних обставин: «обвинувачена особа, яку компетентні національні органи, незважаючи на їхні розумні зусилля, не змогли знайти і якії вони, відповідно, не змогли надати інформацію про судовий розгляд її справи, може бути притягнута до суду і, залежно від обставин, засуджена заочно, але в такому випадку, в принципі, повинна мати можливість після повідомлення про засудження безпосередньо посилатися на право, надане цією директивою, домогтися повторного розгляду справи або надання аналогічного засобу правового захисту, що призведе до нового розгляду справи по суті в її присутності. Однак цій особі може бути відмовлено в цьому праві, якщо з точних і об'єктивних даних випливає, що вона отримала достатню інформацію про те, що її притягнуть до суду, і навмисними діями з наміром ухилитися від правосуддя

⁹⁵ Directive (EU) 2016/343 of the European Parliament and of the Council of 9 March 2016 on the strengthening of certain aspects of the presumption of innocence and of the right to be present at the trial in criminal proceedings. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2016/343/oj/eng>

⁹⁶ Р. Климкевич. Директиви як джерело кримінального процесуального права Європейського Союзу. Юридичний вісник, 2021/2. С.47-53. DOI <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i2.2141>

⁹⁷ Judgment of the Court (Fourth Chamber) of 19 May 2022 Criminal procedure against IR. Case C-569/20. URL: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-569/20>

перешкоджала органам влади офіційно повідомити її про цей судовий розгляд»⁹⁸.

Аналіз праць вітчизняних науковців та практики ЄСПЛ свідчить про необхідність реформування правового регулювання питання оскарження вироку за результатами кримінального провадження *in absentia*.

При цьому, слід звернути окрему увагу, що на теперішній час порядок кримінального провадження *in absentia* в цілому не забезпечує реалізацію права підозрюваного, обвинуваченого давати пояснення, показання під час здійснення кримінального провадження *in absentia*. З метою приведення кримінального процесуального законодавства України до високих стандартів права Європейського Союзу слід до глави 24¹ «Особливості спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень» та статті 323 КПК України запровадити відповідні зміни стосовно встановлення механізму забезпечення підозрюваному, обвинуваченому у кримінальному провадженні *in absentia* права давати пояснення, показання з приводу підозри, обвинувачення, висловлювати в судовому засіданні свою думку щодо клопотань інших учасників судового провадження, а також виступати в судових дебатах⁹⁹.

ВИСНОВКИ

Запровадження у національному кримінальному процесі такого нового процесуального механізму, як порядок здійснення кримінального провадження за відсутності підозрюваного, обвинуваченого (*in absentia*), викликало жвавий науковий інтерес, який залишається до теперішнього часу, що зумовило значну кількість наукових досліджень, присвячених аналізу його різноманітних аспектів.

Водночас, динамічні зміни нормативного регулювання кримінального провадження та сформована практика його правозастосування призвели до необхідності комплексного дослідження тематики судових рішень у кримінальному провадженні за відсутності підозрюваного, обвинуваченого (*in absentia*).

Встановлені національним кримінальним процесуальним законом загальні вимоги до судових рішень стосовно законності, обґрунтованості і вмотивованості, які в повній мірі кореспондуються з міжнародними

⁹⁸ Т. Хутор, Б. Карнаух, А. Климосюк, Т.Рябенко. Стандарти розгляду справ *in absentia* і практика ВАКС щодо стягнення активів підсанкційних осіб у дохід держави. Інститут законодавчих ідей – Незалежний аналітичний центр [сайт]. URL: https://izi.institute/analysts/analytics_1/

⁹⁹ Калінніков О.В. Право бути заслуханим (почутим) як складова права на судовий захист у кримінальному провадженні *in absentia*. Юридичний науковий електронний журнал 11/2024. С. 454-458. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-11/105>

стандартами, є дотичними й до судових рішень у кримінальному провадженні за відсутності підозрюваного, обвинуваченого (*in absentia*). З огляду на це судові рішення у кримінальному провадженні *in absentia* в обов'язковому порядку повинні бути обґрунтованими, узгодженими, чіткими, недвозначними та несуперечливими. При цьому, всі судові рішення, прийняті за процедурою *in absentia* мають свою специфіку, яка проаналізована в даному дослідженні.

Теперішнє нормативне регулювання стосовно оскарження судових рішень *in absentia* у Кримінальному процесуальному кодексі України не відповідає завдання кримінального провадження та істотно обмежує право сторін кримінального провадження на оскарження судових рішень: ухвали слідчого судді про задоволення клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування; ухвали слідчого судді про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою; ухвали суду щодо розгляду клопотання про спеціальне судове провадження; вироку за результатами спеціального судового провадження.

Проведене дослідження свідчить про нагальну потребу реформування кримінального процесуального закону України стосовно кримінального провадження *in absentia*, а певними орієнтирами на цьому шляху можуть бути міжнародні акти, директиви Європейського Союзу, судові рішення Європейського суду з прав людини, Європейського суду справедливості.

АНОТАЦІЯ

У сучасних умовах євроінтеграційного процесу все більш актуальним стає приведення національного законодавства України, в тому числі, кримінального процесуального до міжнародних та європейських стандартів. Вказане зумовлює необхідність комплексного дослідження кримінального процесу, зокрема, аспекту судових рішень у різних порядках кримінального провадження. В даному дослідженні зважаючи на напрацювання вітчизняних науковців, правозастосовної практики, міжнародних документів проведено комплексний аналіз правового регулювання, видів, змісту та особливостей судових рішень у кримінальному провадженні за відсутності підозрюваного, обвинуваченого (*in absentia*) та сформовано концептуальні шляхи удосконалення положень кримінального процесуального законодавства України та його правозастосування. Це, в свою чергу, зумовило системний аналіз міжнародних актів, документів Європейського Союзу, судових рішень Європейського суду з прав людини, Європейського суду

справедливості, різноманітних рішень національних судів за допомогою відповідного методичного інструментарію.

Література

1. Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні злочини»: Закон України від 13 жовт. 2014 р. № 1689-VII. Верховна Рада України: [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1689-18#Text>

2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. Верховна Рада України: [сайт]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

3. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні злочини» № 4448а від 08.08.2014. Верховна Рада України : [сайт]. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=4448%D0%B0&skl=

4. Калінніков О.В. Актуальні питання розрахунку строків досудового розслідування у кримінальному провадженні. Proceedings of the XXIII International Scientific and Practical Conference. Zagreb, Croatia. 2024. Pp. 116-122. URL: <https://isg-konf.com/world-ways-and-methods-of-improving-outdated-theories-and-trends/>

5. Калінніков О.В. Застосування належної правової процедури у кримінальному провадженні як складовий елемент верховенства права // Innovative development of science, technology and education. Proceedings of the 8th International scientific and practical conference. Perfect Publishing. Vancouver, Canada. 2024. Pp. 746-752. URL: <https://sci-conf.com.ua/viii-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-innovative-development-of-science-technology-and-education-9-11-05-2024-vankuver-kanada-arhiv/>

6. Антикорсуд обрав сину експрезидента України запобіжний захід у вигляді тримання під вартою. Вищий антикорупційний суд: [сайт]. URL: <https://hcac.court.gov.ua/hcac/pres-centr/news/1194883/>

7. Беспалько І.Л., Потапова Л.В. Деякі проблемні питання при розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою (in absentia). Юридичний науковий електронний журнал №8/2021. с. 321-324. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-8/73>

8. Конституція України: прийнята 28 черв. 1996 р. Верховна Рада України: [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

9. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02 черв. 2016 р. № 1402-VIII. Верховна Рада України: [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>

10. Циганюк Ю.В. Герменевтика судових рішень у кримінальному провадженні. Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права, № 4, 2021. с.36-39. DOI <https://doi.org/10.51547/rpp.dp.ua/2021.4.7>

11. Гуртієва Л.М. Судові рішення у кримінальному провадженні України : навч.-метод. посібник / Л.М. Гуртієва, Т.В. Лукашкіна. Одеса: Фенікс, 2017. 112 с.

12. Тайлієва Х.Р. Судові рішення у кримінальному процесі. дис. канд. юр. наук. Київ, 2016. URL: <https://elar.naiu.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/2d3a6515-5c4a-4046-bea9-b42a25d958a0/content>

13. Юридичні терміни. Тлумачний словник / В. Г. Гончаренко, П. П. Андрушко, Т. П. Базова та ін.; за ред. В. Г. Гончаренка. – К.: Либідь, 2003. – 320 с.

14. Дільна З.Ф. Виконання судових рішень у кримінальному провадженні: теоретичний та прикладний аспекти : автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.09, Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Львів, 2015. 22 с.

15. Цихоня Д. Ю. Оскарження судових рішень, ухвалених судами першої інстанції : автореф. Дис. канд. юрид. наук : Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». Одеса, 2015. 20 с.

16. Берназюк Я.О. Мотивованість (обґрунтованість) судового рішення як одна з основних вимог до якості судового рішення (правосуддя). Презентація. Онлайн-семінар для помічників суддів «Стандарти написання судового рішення у кримінальній справі» від 6 черв. 2023 р. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/presentation_bernaziuk_motive.pdf

17. Берназюк Я.О. Мотивованість судового рішення як гарантія реалізації принципу верховенства права // Порівняльно-аналітичне право – електронне наукове фахове видання юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет». – 2018. – № 5. – С. 18-22. URL: http://par-journal.in.ua/wp-content/uploads/2020/08/5_2018.pdf

18. Берназюк Я.О. Поняття та критерії мотивованості судового рішення як однієї з гарантій дотримання судами принципу верховенства права. URL: <https://sud.ua/ru/news/blog/133015-ponyattya-ta-kriteriyi->

motivovanosti-sudovogo-rishennya-yak-odniyeyi-z-garantiy-dotrimannya-sudami-printsipu-verkhovenstva-prava

19. Берназюк Я.О. Основні етапи підготовки мотивованого судового рішення: вимоги процесуального закону в світлі положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. URL: <https://sud.ua/ru/news/blog/135240-osnovni-etapi-pidgotovkimotivovanogo-sudovogo-rishennya-vimogi-protsesualnogo-zakonu-v-svitli-polozhen-konventsiyi-pro-zakhist-prav-lyudini-iosnovopolozhnikh-svobod>

20. Рекомендація R(81)7 Комітету Міністрів Ради Європи щодо заходів, що полегшують доступ до правосуддя від 14.05.1981. URL: <https://court.gov.ua/userfiles/08.pdf>

21. Висновок № 11 (2008) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо якості судових рішень. URL: https://court.gov.ua/userfiles/vism_11_2008.pdf

22. Рекомендація CM/Rec (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки від 17.11.2010. Верховна Рада України: [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a38#Text

23. Куйбіда Р., Сироїд О. Посібник із написання судових рішень. К.: «Дрім Арт», 2013. 224 с.

24. Справа «Якущенко проти України» (Заява № 57706/10) : рішення Європейського суду з прав людини від 24 жов. 2019 р. Верховна Рада України: [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_e57#Text

25. Справа «Helle v. Finland» (Заява № 20772/92): рішення Європейського суду з прав людини від 19 груд. 1997 р. European Court of Human Rights: [сайт]. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-58126%22%5D%7D>

26. Справа «Peleki v. Greece» (Заява № 69291/12): рішення Європейського суду з прав людини від 05 берез. 2020 р. European Court of Human Rights: [сайт]. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-201527%22%5D%7D>

27. Справа «Perez v. France» (заява №287/99): рішення Європейського суду з прав людини від 12 лют. 2004 р. European Court of Human Rights: [сайт]. URL:<https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-61629%22%5D%7D>

28. Справа «Van de Hurk v. the Netherlands» (Заява № 16034/90): рішення Європейського суду з прав людини від 19 квіт. 1994 р. European Court of Human Rights: [сайт]. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22002-10439%22%5D%7D>

29. Калінніков О.В. Ефективність досудового розслідування. Proceedings of the XXV International Scientific and Practical Conference. Boston, USA. 2024. Pp. 87-92. URL: <https://isg-konf.com/universities-and-schools-methods-of-distance-learning/>

30. Ухвала Вищого антикорупційного суду від 23 серп. 2022 р. у справі № 991/2957/22. Єдиний державний реєстр судових рішень: [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105967272>

31. Ухвала Апеляційної Палати Вищого антикорупційного суду від 08.09.2022 у провадженні №11-сс/991/260/22. Єдиний державний реєстр судових рішень: [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106217488>

32. Ухвала Вищого антикорупційного суду від 09.12.2024 у справі №991/13059/24. Єдиний державний реєстр судових рішень: [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123808352>

33. Ухвала Вищого антикорупційного суду від 08.05.2023 у справі №991/3336/23. Єдиний державний реєстр судових рішень: [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110710484>

34. Ухвала Верховного суду від 13.07.2022 у справі № 757/34369/20-к. Єдиний державний реєстр судових рішень: [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105234109>

35. Маринів В. Проблеми оскарження судових рішень, прийнятих у заочному (спеціальному) кримінальному провадженні. Право України. 2015. № 7. С. 75–81.

36. Маленко О.В. Закінчення спеціального кримінального провадження. Visegrad Journal on Human Rights. № 6/1. 2016. С. 130–136.

37. Шумейко Д.О. Теоретико-правові та практичні засади здійснення спеціального кримінального провадження в Україні. Дис. док. юрид. наук. Київ, 2021. С. 475

38. Смельянов В.А. Особливості оскарження рішень слідчого судді про надання дозволу на здійснення спеціального досудового розслідування. Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу, Харків, 2017. С. 265-267.

39. Ухвала Апеляційного суду Харківської області від 8 лип. 2016 р., спр. № 646/6911/16-к. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/58893991>

40. Рішення Конституційного Суду України від 17.03.2020 у справі № 3-358/2018(4975/18). Верховна Рада України : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-20#Text>

41. Загальна декларація прав людини 1948 року: підписана 10 груд. 1948 р. Верховна Рада України: [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.

42. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: підписана в Римі 4 листоп. 1950 р. Верховна Рада України: [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

43. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: підписаний 16 груд. 1966 р. Верховна Рада України: [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043

44. Постанова Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 14.02.2022 у справі № 991/3440/20, провадження № 51-5359 кмо 21). Єдиний державний реєстр судових рішень: [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103466876>

45. Михайленко В.В. Проблемні питання обрання запобіжного заходу за відсутності підозрюваного в провадженнях щодо корупційних і пов'язаних з ними злочинів. Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі: матеріали IV Міжнар. наук.– практ. конф. (Київ, 12 груд. 2019 р.): у 2 ч. – Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2019. Ч. 1. 264 с.

46. Калінніков О.В. Окремі аспекти обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою стосовно підозрюваного щодо якого здійснюється спеціальне досудове розслідування. Proceedings of the IX International Scientific and Practical Conference. Ostrava, Czech Republic. 2024. Pp. 142-147. URL: <https://isg-konf.com/formation-of-the-personality-of-a-specialist-as-a-subject-of-self-creation/>

47. Ухвала Печерського районного суду від 11.07.2019 у справі № 757/31616/19-к. Єдиний державний реєстр судових рішень: [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83112378>

48. Ухвала Соснівського районного суду м. Черкаси від 11.03.2024 у справі № 712/3044/24. Єдиний державний реєстр судових рішень: [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117557772>

49. Захарко А.В., Кіяниця В.М. Щодо участі підозрюваного при розгляді клопотання про обрання запобіжного заходу. Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти. Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (ДДУВС, 13.03.2020). с. 316-318

50. Калінніков О.В. Співвідношення обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою та спеціального досудового розслідування. International Science Journal of Jurisprudence & Philosophy. Vol. 3, No. 6, 2024, pp.17-25. <https://doi.org/10.46299/j.isjpp.20240306.02>

51. Окрема думка судді Вищого антикорупційного суду до ухвали від 23.02 2023 у справі №761/40298/16-к. Єдиний державний реєстр судових рішень: [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109314722>

52. Ухвала Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 06.09.2021 у справі № 991/5913/21. Єдиний державний реєстр судових рішень: [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99410451>

53. Ухвала Верховного Суду 20.09.2021 у справі № 991/5913/21. Єдиний державний реєстр судових рішень: [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99748263>

54. Постанова Верховного Суду від 13.12.2018 у справі № 483/1186/16-к, провадження № 51-4991км18. Єдиний державний реєстр судових рішень: [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78627978>

55. Калінніков О.В. Окремі аспекти спеціального судового провадження відносно особи, стосовно якої уповноваженим органом прийнято рішення про обмін як військовополоненого // Topical aspects of modern scientific research. Proceedings of the 9th International scientific and practical conference. CPN Publishing Group. Tokyo, Japan. 2024. Pp. 704-713. URL: <https://sci-conf.com.ua/ix-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-topical-aspects-of-modern-scientific-research-16-18-05-2024-tokio-yaponiya-arhiv/>

56. Ухвала Вищого антикорупційного суду від 22.11.2024 у справі № 991/6811/24. Єдиний державний реєстр судових рішень: [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123300896>

57. Ухвала Вищого антикорупційного суду від 15.10.2024 у справі 991/7765/24. Єдиний державний реєстр судових рішень: [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122461466>

58. Ухвала Червонозаводського районного суду м. Харкова від 21.10.2024 у справі № 646/8623/24. Єдиний державний реєстр судових рішень: [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122431354>

59. Ухвала Заводського районного суду м. Запоріжжя від 05.06.2024 у справі № 332/3678/23. Єдиний державний реєстр судових рішень: [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119521908>

60. Ухвала Ленінського районного суду м. Запоріжжя від 17.04.2024 у справі 334/35/23 Єдиний державний реєстр судових рішень: [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118470041>

61. Ухвала Ленінського районного суду м. Кіровограда від 12.04.2024 у справі № 405/1362/24. Єдиний державний реєстр судових рішень: [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118369166>

62. Ухвала Машівського районного суду Полтавської області від 14.01.2024 у справі 948/939/23. Єдиний державний реєстр судових рішень: [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116357540>

63. Ухвала Покровського районного суду Дніпропетровської області від 21.05.2024 у справі № 189/658/23. Єдиний державний реєстр

судових рішень: [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119158357>

64. Ухвала Кіровського районного суду м. Кіровограда від 15.09.2023 у справі №404/6387/23. Єдиний державний реєстр судових рішень: [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113546231>

65. Ухвала Новозаводського районного суду міста Чернігова від 13.09.2023 у справі №743/77/18. Єдиний державний реєстр судових рішень: [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113740969>

66. Шумейко. Д.О. Судове провадження з перегляду судових рішень у спеціальному кримінальному провадженні. Право та державне управління 2020 р., № 1 том 1. с. 156-163. DOI <https://doi.org/10.32840/pdu.2020.1-1.24>

67. Ухвала Тернопільського міськрайонного суду Тернопільської області від 02.10.2023 у справі № 607/12421/22. Єдиний державний реєстр судових рішень: [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113884345>

68. Степаненко А.С. Стандарт доказування «поза розумним сумнівом» у судовій практиці Міжнародного кримінального суду та судів ad hoc. Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів ХХІ століття» (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права) : у 2 т. : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.) / за загальною редакцією С. В. Ківалова. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. – Т. 2. – С. 404-407.

69. The Prosecutor v. Jean-Pierre Bemba Gombo ICC-01/05-01/08, 21 March 2016. URL: https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/CourtRecords/CR2016_02238.PDF

70. Крет Г.С. стандарт доказування «поза розумним сумнівом» у практиці Верховного Суду. Право і суспільство № 3 / 2019. С. 212-217. DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736-2019-3-1-35>

71. Снігур М. Стандарт доведення «поза розумним сумнівом» у кримінальному провадженні: аналіз національного та міжнародного досвіду. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, 2024, серія право, випуск 83, частина 3. С. 287-291. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.83.3.44>

72. Маленко О.В. Інститут заочного провадження в кримінальному судочинстві України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Академія адвокатури. Київ, 2019. 247 с.

73. Справа «Sejdovic v. Italy» (заява №56581/00) : рішення Європейського суду з прав людини від 01 бер. 2006 р. European Court of

Human Rights: [сайт]. URL:[https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-72629%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-72629%22]})

74. Бобечко Н.Р. Апеляційне та касаційне провадження у кримінальному судочинстві України: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09 / Львівський національний університет ім. Івана Франка. Львів, 2016. 498 с.

75. Directive (EU) 2016/343 of the European Parliament and of the Council of 9 March 2016 on the strengthening of certain aspects of the presumption of innocence and of the right to be present at the trial in criminal proceedings. URL:<https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2016/343/oj/eng>

76. Климкевич. Р. Директиви як джерело кримінального процесуального права Європейського Союзу. Юридичний вісник, 2021/2. С.47-53. DOI <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i2.2141>

77. Judgment of the Court (Fourth Chamber) of 19 May 2022 Criminal procedure against IR. Case C-569/20. URL: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-569/20>

78. Т. Хутор, Б. Карнаух, А. Климосюк, Т.Рябченко. Стандарти розгляду справ *in absentia* і практика ВАКС щодо стягнення активів підсанкційних осіб у дохід держави. Інститут законодавчих ідей – Незалежний аналітичний центр [сайт]. URL: https://izi.institute/analysts/analytics_1/

79. Калінніков О.В. Право бути заслуханим (почутим) як складова права на судовий захист у кримінальному провадженні *in absentia*. Юридичний науковий електронний журнал 11/2024. С. 454-458. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-11/105>

Information about the author:

Kalinnikov Oleksii Valeriiovych,

Doctor of Philosophy in Law, attorney at law,

Doctoral Student of the Kyiv University of Intellectual Property and Law

National University “Odesa Law Academy”

210, Kharkivske Shosse, Kyiv, 02121, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0003-4337-833X>